

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פליליים

ע"פ 1076/15

לפני:

כבוד המשנה לנשיאה א' רובינשטיין
כבוד השופט א' שהם
כבוד השופטת ד' ברק-ארז

המערער:

אבנר טווק

נ ג ד

המשיבים:

1. מדינת ישראל
2. פלוני
3. פלוני
4. פלוני

ידיד בית המשפט:

משרד המשפטים, האגף לסיוע משפטי
תכנית סנ"ה – סיוע לנפגעי עבירות המתה

ערעור על גזר דינו של בית המשפט המחוזי מרכז-לוד (ס'
הנשיא מ' פינקלשטיין והשופטים ל' ברודי ור' אמיר)
בתפ"ח 50330-11-13 מיום 29.12.14

תאריך הישיבה:

י"ח בכסלו התשע"ו (30.11.15)

בשם המערער:

עו"ד גיא עין צבי; עו"ד עמית סבג; עו"ד מורן כרמון

בשם המשיבה 1:

עו"ד חיים שוייצר

בשם המשיבות 2-4:

עו"ד רות אלדר

בשם ידיד בית המשפט:

עו"ד תמי קלנברג-לוי; עו"ד ורד אנוך; עו"ד סיגלית

זוהר

פסק-דין

המשנה לנשיאה א' רובינשטיין:

א. ערעור על גזר דינו של בית המשפט המחוזי מרכז-לוד (השופטים מ'
פינקלשטיין (סגן נשיא), ל' ברודי ור' אמיר) בתפ"ח 50330-11-13 מיום 29.12.2014.
עניינו גובה תקרת הפיצויים לפי סעיף 77 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: החוק

או חוק העונשין), וביתר מסוימות – האם התקרה כוללת את כל זכאי הפיצוי (נפגעי העבירה) או שמא יפה כוחה לכל זכאי כשלעצמו.

רקע והליכים קודמים

ב. ביום 26.11.13 הוגש נגד המערער כתב אישום המייחס לו עבירת רצח. כעולה מכתב האישום, במהלך השנתיים שקדמו לאירועים ניהלו המערער והמנוחה קשר זוגי. בשלהי ספטמבר 2013 הודיעה המנוחה למערער כי ברצונה לסיים את הקשר עמו. בחודש לאחר מכן פנתה המנוחה מספר פעמים למשטרה והגישה תלונה כנגד המערער על הטרדות ואיומים כלפיה. ביום 22.10.13 בבוקר המתין המערער למנוחה בחצר ביתה ובחזקתו סכין. כשחזרה לביתה התפתח בינה לבין המערער דין ודברים, כשבמהלכו תקף אותה באמצעות הסכין שהיתה בידו, פצע אותה ודקר אותה בליבה. מיד לאחר מכן נמלט והשאיר את המנוחה לדמם למוות בחצר ביתה. לאחר שברח והסתתר במשך יומיים מפני השוטרים שבאו לעצרו, נמצא המערער, ונעצר ביום 24.10.13.

ג. במסגרת הסדר טיעון, שלא כלל הסכמה לעניין העונש, הוגש ביום 13.5.14 כתב אישום מתוקן המייחס למערער עבירות של הריגה ושיבוש מהלכי משפט, בהן הורשע על פי הודאתו. לקראת הטיעונים לעונש הוגש לבית המשפט תסקיר נפגעי עבירה בו תואר הרקע המשפחתי של המנוחה, אם לשלוש בנות מנישואיה, המשיבות 2–4 בהליך זה. המנוחה ובעלה נפרדו, וכאמור, במועד הרלבנטי הייתה המנוחה בקשר זוגי עם המערער. המערער, כך לפי התסקיר, זכה לאמונן של הבנות והיוה דמות משמעותית בחיי המשפחה. התסקיר מתאר את הנזק הנפשי הקשה והמורכב שנגרם לכל אחת מן הבנות בעקבות מות האם, ובעקבות תחושת הבגידה שחוו מצדו של המערער, בו נתנו את אמונן.

ד. בגזר הדין מיום 29.12.14 נקבע כי בהתאם לנסיבות, עבירת ההריגה בענייננו מצויה ב"רף גבוה" של חומרה, ומתחם הענישה לשתי העבירות נע בין 16 ל-20 שנה. בעקבות הפגיעה החמורה שגרם מעשהו של המערער למשפחת המנוחה ובמיוחד לבנותיה, ומתוך הצורך בהרתעת הנאשם ובהרתעת הרבים בעבירות של אלימות על ידי בן זוג, גזר בית המשפט על המערער מאסר בפועל למשך 18 שנה, מאסר על תנאי למשך 12 חודשים אם יעבור עבירת אלימות מסוג פשע, מאסר על תנאי למשך 6

חודשים אם יעבור עבירת שיבוש הליכי משפט, ופיצוי של 170,000 ₪ לכל אחת מהמשיבות 2–4, בנותיה של המנוחה, ובסך הכל 510,000 ₪.

ה. בתחילה הוגש ערעור הן על אורך המאסר והן על גובה הפיצויים, שלטענת המערער חרגו מהתקרה הקבועה בחוק. במהלך הדיון לפנינו ביום 30.11.2015 חזר בו המערער בהמלצתנו מערעורו לגבי עונש המאסר, והערער צומצם לשאלת גובה הפיצויים. בהתאם להחלטה שהתקבלה באותו יום הגישו הצדדים השלמת טענות בכתב, בשאלה האם הפיצוי המירבי לפי הדין יכול להשתלם ליותר מנפגע עבירה אחד שאינו קרבן העבירה בעצמו, כפי שנפסק במקרה דנא. זה המקום לשבח את השלמות הטיעון של הצדדים כולם, שסייעו מאוד להידרשות לסוגיה.

טענות הצדדים

ו. טענת המערער, כמפורט בהשלמת טענותיו מיום 31.3.16, היא כי תקרת הפיצוי לפי סעיף 77 לחוק חלה על הפיצוי הניתן על כל מעשה עבירה בו הורשע הנאשם ולא על הפיצוי הניתן לכל אחד מהנפגעים. לטענת המערער פרשנות זו לחוק נובעת הן מלשונו והן מתכליתו. לטענתו, הפיצוי המשתלם לפי סעיף 77 לחוק הוא בעל שני פנים – אזרחי ועונשי – והסיווג נקבע על פי ההקשר בו הוא מיושם. התקרה שנועדה להעמיד את גובה הפיצוי המרבי על סכום קבוע, כך נטען, קשורה בפן העונשי של הפיצויים, ועל כן יש לפרש את הסעיף בהקשר זה באופן מצמצם על פי כללי הפרשנות של הדין הפלילי. לדבריו, הגבלת תקרת הפיצוי תביא לקביעת סכום ריאלי ביחס ליכולות הנאשם וכך תאפשר את תשלום הפיצויים בפועל. כך יתממש, לטענתו, מספר תכליות עונשיות המצויות בפיצוי – ביניהן גמול, שיקום והרתעה. בנוסף נטען כי, אפשרות התשלום בפועל על ידי-הנאשם חשובה להכרעה כיון שבתי המשפט מתחשבים, בעת גזירת העונש ובעת הערעור, בפיצויים שהנאשם מסוגל לשלם לנפגעי העבירה, ומפחיתים את העונש מקום בו ישולם הפיצוי. עוד נטען, כי הפיצוי הוא חלק ממכלול רחב של שיקולי ענישה, והשתת פיצויים מעבר לסכום הקבוע בתקרה תביא להפרת האיזון בין תכליות הענישה. מעבר לכך טוען המערער, כי בבסיס קביעת תקרת הפיצוי עומדות גם תכליות דיוניות שאף הן תומכות בהגבלתה. לדבריו נקבעה התקרה, כיון שבמסגרת ההליך הפלילי אין נדרשת הוכחת הנזק, ושמעגל הזכאים לפיצוי במסגרת זו רחב יותר מזה שבמשפט האזרחי. לדבריו החלת התקרה על פיצוי של כל אחד מהנפגעים תביא לריקונה מתוכן של קביעת תקרה מוגבלת, ותהפוך את המשפט הפלילי למשפט אזרחי בפועל. כך לטענתו יעדיף נפגע עבירה רציונלי למצות במלואה

את קבלת הפיצוי מידי הנאשם במסגרת ההליך הפלילי, מה שייתר לחלוטין את ההליך האזרחי. דבר זה יביא גם לפגיעה קשה בנאשם, במיוחד על רקע הפסיקה לפיה אין להתחשב במצבו הכלכלי של הנאשם בעת פסיקת הפיצויים.

ז. עמדת המשיבות היא כי סעיף 77 לחוק העונשין קובע תקרה לפיצוי של כל אחד מהנפגעים שניזוקו מהעבירה שביצע הנאשם. עמדת המשיבה 1 – שגובשה על דעת היועץ המשפטי לממשלה והוגשה בהשלמת הטענות בכתב ביום 31.1.16 – היא כי הפרשנות הנכונה לסעיף 77 לחוק, הן מבחינת לשונו והן מבחינת תכליתו, היא זו הנותנת את תקרת הפיצוי לכל אחד מהנפגעים. כך, משקבע בית משפט זה כי אופי הפיצויים לפי סעיף 77 לחוק הוא אזרחי, וכי הם נועדו להקל על הניזוקים ולאפשר להם לקבל פיצוי ראשוני כבר במסגרת ההליך הפלילי. בניגוד לדברי המערער טוענת המשיבה 1, כי העובדה שגובה הפיצוי לא נקבע על פי יכולתו הכלכלית של הנאשם אלא על פי מידת הנזק או הסבל המשוערים שנגרמו לניזוק, תומכת דווקא בפרשנותה לחוק, כיון שהיא מדגישה את אופיו האזרחי של הפיצוי. בהתאם לכך, לטענת המשיבה 1, אין לבחון את התקרה הקבועה בחוק על פי הנאשם אלא על פי הניזוקים והנזק שנגרם להם. בנוסף טוענת המשיבה 1 כי הרציונל העומד מאחורי קביעתה של תקרת הפיצויים אינו נובע מדאגה לנאשם אלא ממגבלות ההליך. עוד נטען, כי הפיצוי הניתן בהליך הפלילי מוגדר כסכום ראשוני, שבבוא העת יכול להיות מקווז מן הסכום שייפסק לטובת כל אחד מן הנפגעים בתביעתו האזרחית הנפרדת, ולכן התקרה רלבנטית לכל אחד מהם בנפרד. המשיבות 2–4 תומכות בעמדת המשיבה 1. לטענתן תכלית הפיצויים היא לפצות את הניזוק על הנזק והסבל שנגרמו לו, ולכן לשיטתן יש לקבוע את תקרת הפיצויים לפי הניזוקים ולא לפי הנאשם.

ח. האגף לסיוע משפטי במשרד המשפטים, תכנית סנ"ה – סיוע לנפגעי עבירות המתה, שהצטרף להליך כידיד בית המשפט (החלטת הרשמת בנמלך מיום 6.1.16) – פרש אף הוא את טיעונו בפנינו בחוות דעתו מיום 29.2.16. בנוסף לטענות המשיבות שבהן תומך האגף, טוען הוא כי הסיוע הניתן לנפגעי עבירות המתה בישראל הוא חלקי בלבד, ואינו נותן מענה לכל היקף ההוצאות, הנזקים וההתמודדויות הכלכליות שלפיתחם של הניזוקים, כפי שפורטו לעניין עבירות המתה, כגון הפסדי שכר, הוצאות מיוחדות לקבורה, אבל, שבעה והנצחה, טיפול פסיכולוגי ואחר, חובות הקרבתן ואבדן הכנסות ועוד. וביתר שאת קטינים שלגביהם נקבע הסדר מיוחד בחוק המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות, תשנ"ה-1995. בשל כך נטען, כי קביעת תקרת הפיצוי לכל נפגעי העבירה יחדיו עלולה לחתור תחת מהות הפיצוי ומטרותיו, שכן במקרים בהם

קיימים מספר נפגעים, סכום הפיצוי הריאלי לכל אחד מהם לא יהא בו די. כנספח הוספו הפניות לפסקי דין מבתי המשפט המחוזיים בישראל, בהם נפסקו פיצויים לפי תקרת הפיצוי לכל אחד מנפגעי העבירה.

הכרעה

ט. השאלה העיקרית שעל הפרק בערעור זה היא, כאמור, האם במקרה בו יש נפגעי עבירה אחדים, תקרת הפיצוי שקובע סעיף 77 לחוק העונשין חלה על הפיצוי הניתן לכל אחד מהם, או שמא חלה היא על התשלום הכולל לכולם. לפי סעיף 77(א) לחוק העונשין ניתן, במסגרת הליך פלילי, לפסוק פיצויים עד תקרת 258,000 ₪ (סכום המתעדכן מעת לעת בצו לפי סעיף 64 לחוק) לנפגע העבירה. זה לשונו של סעיף 77(א):

“הורשע אדם, רשאי בית המשפט לחייבו, בשל כל אחת מן העבירות שהורשע בהן, לשלם לאדם שניזוק על ידי העבירה סכום שלא יעלה על 258,000 שקלים חדשים לפיצוי הנזק או הסבל שנגרם לו”.

סעיף זה חל, כמובן, על כל העבירות הפליליות, חמורות יותר או פחות. מלשונו גם ברור, כי הוא מאפשר פסיקת פיצוי לכל אחד מנפגעי העבירה (“לאדם שניזוק”, כל אדם במשמע). השאלה, כאמור, היא האם תקרת הפיצוי שקבע המחוקק מוסבת על “אדם שניזוק”, או שמא היא בחינת “כוללם יחד” כלשון פיוט מפיזי הימים הנוראים. בהקשר זה עולה השאלה מה משמעותן, בהקשר זה, של המלים “בשל כל אחת מן העבירות שהורשע בהן”, והאם הן מגבילות את הסכום לתקרה הסטטוטורית בשל כל עבירה, דבר שפירושו כי אישום במספר עבירות יגדיל את הפיצוי לפי מספרן. כשלעצמי סבורני, עם שהשאלה לא נדונה בפירוט על-ידי הצדדים כאן, כי הדבר תלוי נסיבות, ויש עבירות שיהיו טפלות לעבירה העיקרית ולא יפוצו בנפרד. נזכיר כאן כי בע”פ 4289/91 תנך נ’ מדינת ישראל (1992) ציין הנשיא שמגר, שהפרשנות לעניין העבירות בסעיף נשוא ענייננו היא כזו הניתנת לביטוי “עבירה נוספת” לפי סעיף 56 לחוק העונשין (ר”ע 375/84 רובין נ’ מדינת ישראל פד לח(3), 155), קרי, מעשה העבירה הרחב חובק את העבירות המשניות. לעניין העבירה יש לראות איפוא את התמונה הכוללת, שכן לעתים קרובות אותו מעשה יהיה מספר עבירות וכך יוגש כתב האישום, ולכן פיצול הפיצוי לגבי עבירות דומה שהוא רלבנטי כשהנזק הנגרם מכל עבירה הוא שונה, כגון תקיפת אדם וגם נזק לרכוש.

י. בית משפט זה טרם נזקק לפרשנות הסעיף בשאלת התקרה למספר ניזוקים. כפי שעלה מטיעוני המשיבות, פסקו בתי המשפט המחוזיים לא אחת פיצויים עד לתקרת הפיצוי לכל נפגע, ומספר פסקי דין כאלה אף אושרו בבית משפט זה, אך ללא שנדונה הסוגיה לגופה במיקודה. מנגד, טוען המערער, כי מפסיקה קיימת משתמע שבית המשפט הבין, כי תקרת הפיצוי בסעיף חלה על הנאשם ולא על הניזוקים; כך למשל בע"פ 4209/14 קרן נ' מדינת ישראל (2015) (להלן פרשת קרן) נפסק מפי השופט דנציגר, כי גובה התקרה ייקבע לפי הסכום המרבי שהיה בתוקף בעת ביצוע העבירה בתוספת הצמדה וריבית, אך בית המשפט הפחית את הפיצוי שניתן לשלושה מקרובי המנוח באותו מקרה מ-250,000 ₪ ל-119,736 ₪ (סכום התקרה בעת ביצוע העבירה – 84,000 ₪ – בתוספת הצמדה וריבית) בקביעה כי "נוכח הוראות המחוקק, אין מנוס מהפחתת סכום הפיצויים שנפסק על ידי בית המשפט המחוזי" (בפסקה 68), מכאן – לטענת המערער – שבית המשפט הניח, כי תקרת הפיצוי חלה על הסכום הכולל שמשלם הנאשם ולא על הפיצוי הניתן לכל נפגע (וראו גם ע"פ 5761/05 מג'דלאוי נ' מדינת ישראל (2006) (להלן עניין מג'דלאוי) שם נכתב בחוות דעתי כי סכום של 200,000 ₪ שנפסק לשני הורי הקרבן יחד הוא "כמעט כפי הסכום המכסימאלי הקבוע בחוק" (פסקה ג')). כשלעצמי סבורני, כי פסק הדין בפרשת קרן לא קבע עמדה בנושא התקרה בה מדברים אנו, נוכח הסכומים שנדונו בו, שבכל מקרה היו מתחת לפיצוי המלא ליחיד. אוסיף, כי פסק הדין בפרשת קרן הזכיר גם את סעיף 35(ב) לחוק העונשין, הקובע את שיעור הפיצוי בהקשר עדכונו (פסקה 67), אך דבר זה אינו שייך על פניו לענייננו שלנו.

יא. את פרשנות החוק יש להתחיל מלשונו (אהרן ברק פרשנות במשפט – פרשנות החקיקה 80 (תשנ"ג) (להלן פרשנות החקיקה)). בענייננו יש בלשון סעיף 77(א) דו-משמעות מסוימת בשל ניסוחו, והשאלה היא על מה נסבות המלים "סכום שלא יעלה על 258,000 שקלים חדשים". כבר הבעתי דעתי הנוטה לפרשנות שלפיה עסקינן באדם הניזוק, ואם יש יותר מאדם אחד – לכל אחד מהם, ואילו הסבת הדברים אל העבירות מובילה, כאמור, למחוזות מסבכים. מכל מקום, כדי לעמוד על הפרשנות הראויה יש איפוא לפנות אל תכלית הסעיף (ראו למשל ע"א 10251/05 ברשף אילת בע"מ נ' פקיד שומה אילת, פסקה א' (2007); פרשנות החקיקה, בעמ' 81).

יב. שאלת סיווגו ה"גנרי" של הפיצוי הניתן במסגרת סעיף 77 (להבדיל מנושא ריבוי הניזוקים) עלתה פעמים מספר בפסיקתו של בית משפט זה, ונקבע כי למרות "מיקומו הגיאומטרי" בחוק העונשין ופסיקתו במסגרת ההליך הפלילי שבו אין הנפגע

צד להליך, מדובר בפיצוי אזרחי במהותו, אשר נועד לשפות את הנפגע על הנזק והסבל שנגרמו לו (וראו רע"פ 2976/01 אסף נ' מדינת ישראל, פ"ד נו(3) 418 (2002) (להלן עניין אסף); רע"פ 228/05 יאגודיב נ' מדינת ישראל ו(5) (2005) (להלן עניין יאגודיב); עניין מג'דלאוי, בפסקה ח'). השופט, כתארו אז, מ' חשין כתב על פיצוי זה בעניין אסף כך:

"הוראה זו שבסעיפים 77(א) ו-77(ב) לחוק קובעת ומקבעת בדין עילה אזרחית המזכה נפגע בתשלום פיצויים, אלא שבשל מיקומה – בתוככי דיני העונשין – נבדלת היא בכמה עניינים מעילה אזרחית מן-המניין. המדובר הוא בעילה אזרחית *ex lege*, מעין עוולה של הפרת חובה חקוקה. שונה היא אמנם מעוולות אזרחיות אחרות – שבהן העוולה הרגילה של הפרת חובה חקוקה – אך בעיקרה, ובדיכוטומיה של משפט פלילי-משפט אזרחי, משייכת היא עצמה – לדעתי, בבירור משייכת היא עצמה – למשפט האזרחי דווקא. עוולה *sui generis* היא, והגם שהשם עוולה לא קורא עליה – בכל זאת עוולה היא" (פסקה 7).

בשונה מקנס, העשוי להיפסק גם הוא לחובת נאשם במסגרת ההליך הפלילי, ואשר משתלם למדינה ותכליותיו עונשיות, מטרתו המרכזית של הפיצוי לפי סעיף 77 לחוק היא לסייע לניזוקים ממעשה העבירה, ולאפשר להם לקבל פיצויים ולווא ראשוניים מבלי להידרש לפרוצדורה האזרחית הרגילה (עניין אסף, בפסקה 10 לפסק דינו של השופט חשין). כך נכתב בדברי ההסבר להצעת חוק העונשין (תיקון מס' 28), התשמ"ח-1988: "בהרבה מקרים הנפגעים הם אנשים דלי אמצעים שאין להם היכולת לשכור שרותי עורך דין ולנהל משפטים אזרחיים לתקופה ממושכת... בהרבה מקרים, יימנע הצורך בתביעה אזרחית חדשה וממושכת. בדרך זו ייעשה צדק מהיר עם קורבנות העבירה הפלילית ויוקל אף העומס על בתי המשפט" (הצעות חוק 113). תכלית זו עולה אף מדבריו של הנשיא אגרנט בע"א 69/65 מדינת ישראל נגד קליינמן, פ"ד יט 152 (1965):

"הסמכות הניתנת לבית-המשפט מכוח סעיף 31 [גלגולו הקודם של סעיף 77 – א"ר] היא סמכות המאופיינת על-ידי שתי תכונות המצביעות על מטרת המחוקק, והן: ראשית, בית-המשפט רשאי לחייב את הנאשם בתשלום פיצוי לניזק על הסבל או הנזק שנגרם לו עקב ביצוע העבירה, במסגרת הדיון הפלילי [...] שנית, הסמכות הנדונה מוגבלת להטלת תשלום פיצוי כספי על הנאשם בגבולות הסכום של 1,500 ל"י בלבד. שתי תכונות אלו מצביעות על המטרה להתחשב בפגיעה שנפגעו

האינטרסים של קרבן העבירה עקב ביצועה על-ידי הנאשם, על-ידי חיובו של זה להיטיב את נזקו או חלק ממנו, בלי שהניזק יהיה חייב לשים עצמו צד לקובלנה או, מקום שהסתפק בסכום הנזק שנפסק לו בדיון הפלילי, בלי שיהיה מוטרד להגיש תביעת פיצויים נפרדת לבית-המשפט האזרחי" (עמ' 157).

במוקד הסעיף עומד איפוא הניזוק, ותכליתו הרצון לשפוטו במהירות וביעילות, גם אם באופן חלקי, וכדברי השופט חשין בעניין אסף: "הנפגע – לא הפוגע – הוא העומד במרכז הזירה, הזרקורים מופנים אל הנפגע, בו ידובר ואותו נבקש" (פס' 11).

יג. גם במשפט העברי עלתה השאלה האם במסגרת הכופר אותו משלם בעל שור שהרג אדם ("אם-כפר יושת עליו ונתן פדיון נפשו" (שמות כא, ל)), יש לשים במוקד התשלומים את המזיק או את הניזוק. התלמוד הבבלי במסכת בבא קמא דן בשאלה האם יש לשלם את הכופר על פי "דמי מזיק", כלומר ערכו של השור המזיק, או על פי "דמי ניזק", כלומר שיעור הנזק שנגרם לניזוק: "ונתן פדיון נפשו - דמי ניזק, ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: דמי מזיק" (מ ע"א). באותו מקרה דנה הגמרא גם בשאלה האם הפיצוי במקרה זה הוא בחינת "ממון", כלומר חיוב נזיקי רגיל, או בחינת "כפרה", כלומר הטלת אחריות מידי שמים (וראו להרחבה עניין יאגודייב, פסקה ו(7)). מסקנת התלמוד שם היא שהפיצוי הוא בבחינת כפרה ובכל זאת התשלום נעשה על פי "דמי ניזק". כך פסק להלכה הרמב"ם (נזיקין, נזקי ממון, יא, א): "כמה הוא הכופר: כמו שיראו הדיינים שהוא דמי הנהרג". אם כן, נקבע כי למרות שהתשלום אינו תשלום נזיקי רגיל יש לשים את הניזוק במוקד, וגובה החיוב נקבע על פיו.

יד. הואיל ומהות הפיצוי אזרחית היא ותכליתו לשפות את הנפגע, ולוא באופן חלקי, אין לכאורה היגיון בקביעת זיקה בין תקרת הפיצוי לעבירה. כנודע, תכליתם של דיני הנזיקין היא להעמיד את הנפגע במצב בו היה לפני שנגרם הנזק. ברי כי במסגרת הדיונית של ההליך הפלילי, בו אין בית המשפט מקיים הליך הוכחות לעניין גובה הנזק היה צורך לקבוע תקרה לגובה הפיצוי (וראו והשוו סעיף 7א לחוק איסור לשון הרע, התשכ"ה-1965; סעיף 29א לחוק הגנת הפרטיות, התשמ"א-1981; סעיף 6(ב) לחוק למניעת הטרדה מינית, התשנ"ח-1998; סעיף 5(ב) לחוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, התשס"א-2000), ולכן פעמים רבות לא יקבל הנפגע במסגרת זו את מלוא הפיצויים על הנזק והסבל שנגרמו לו; אך מטרתו הבסיסית של הסעיף היא לשאוף לסכום תואם ככל שניתן, ומכל מקום לחסוך ככל הניתן מן הנפגע את קשיי ההליך האזרחי ה"רגיל", שלא כל נפגע יביא עצמו,

נפשית ומעשית, לפסוע בדרך המורכבת שההליך האזרחי מציב. וכך נכתב בדברי ההסבר להצעת חוק העונשין (תיקון מס' 27), התשמ"ז-1987 (הצעות חוק תשמ"ז, 114) בה הוצע לעדכן את גובה תקרת הפיצוי בדומה לעדכון קנסות:

"מוצע להסמיך את בית המשפט לחייב את הנידון לפי השיעור המעודכן של הפיצוי; זאת כדי שקרבן העבירה יקבל תרופה ריאלית ככל האפשר לנזק שנגרם לו בשל העבירה" (שם, בעמ' 119. ההדגשה הוספה – א"ר).

תכלית זו נכונה ביחס לכל נפגעי העבירה, והקטנת הפיצוי הניתן לכל אחד מהם תוך תלות במספרם תחתור תחת מטרות של הפיצוי לשפותם ככל הניתן. דומה איפוא כי קריאה נכונה של סעיף 77 אינה יכולה להוציא מידי "דרך המלך" של פשוטו, שהגבלת התקרה כפיצוי כולל תחטיא את תכליתו; נחשוב על מקרה של מי שירה לתוך קהל והרג ופצע מספר אנשים, היצומצם המושג עליו לתקרה הזוהה לשל נפגע אחד? כמובן, ככל שירצה הנפגע לתבוע את מלוא נזקו, עומדת לו הזכות לתבוע את הנאשם בהליך אזרחי רגיל, בו יובאו הוכחות לגובה הנזק (ואם תוגש התביעה בזמן הקבוע בתקנה 17(ב) לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984, יידון התיק לפני אותו מותב שלפניו התנהל ההליך הפלילי (סעיף 77 לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984), תוך שפסק הדין הפלילי משמש בו כראיה חלוטה (סעיף 42 לפקודת הראיות [נוסח חדש], התשל"א-1971; וראו גם ע"א 8195/09 פלוני ז"ל נ' פלונית (2015)). סכום הפיצוי שניתן על פי סעיף 77 ינוכה מהסכום שיינתן לנפגע בהליך זה, אם יינתן (עניין יאגודייב, ו(5)). עוד נזכיר כי הפיצוי על פי סעיף 77 מאפשר גבייתו באמצעות המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות, ולפי סעיף 5(ב) לחוק המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות, התשנ"ה-1995, רשאי המרכז, לפי בקשת חייב, "לפרוס או לדחות את תשלומו של חוב, אם שוכנע כי היו סיבות סבירות לאי תשלום החוב" דבר המקל כמובן מאוד על הניזוק בקשר לגביית הפיצוי. נוסף: הדעת נותנת כי לעובדה שמדובר בפיצוי על דרך מעין "אומדנא דדינא" (עניין אגבריה, פסקה כ"ב) ולא בדרכי הוכחה אזרחיות, דיוניות וראייתיות, תיתכן השלכה על גובה הפיצוי במקרים המתאימים. קרי, בית המשפט יביא בחשבון במקרים המתאימים את העובדה שלא היה למזיק "יומו האזרחי" המלא, אף כי כמובן במקרים של נזק גדול גם תקרתו הסטטוטורית של הפיצוי לא תקרב לפיצוי האזרחי המלא.

טו. אין להלום את טענות המערער שתכלית התקרה, אותה הגדיר כפן "עונשי" של הפיצוי, היא העמדת גובה הפיצוי על סכום ריאלי ביחס ליכולותיו של הנאשם. העלאת סכום התקרה על ידי המחוקק במהלך השנים, מעבר לעליה בשכר הממוצע במשק

במשך שנים אלה, עד לסכום הנוכחי – שהוא כשלעצמו גבוה במידה רבה, ופעמים רבות אינו עומד ביחס ליכולות הנאשם – מלמדת על כך (וראו עניין מג'דלאוי, בפסקה ח'). כך עולה גם מן הנאמר שם שבקביעת גובה הפיצויים לא יתחשב בית המשפט ביכולתו הכלכלית של הנאשם, אלא יפסוק על פי הנזק והסבל שנגרמו לניזוק. התקרה מאזנת בין זכותו של הנאשם להליך הוגן בפן האזרחי לבין זכותו של הנפגע לקבל פיצוי על נזקו, מאפשרת לבית המשפט לקבוע את גובה הפיצוי על פי האומדנה ומונעת הליכים אזרחיים מתמשכים. כפי שכותבת המלומדת א' אלירם: "תקרת הפיצויים נחוצה על מנת שלא יטושטש יתר על המידה הגבול שבין המשפט הפלילי לאזרחי, ובכל תיק ייאלץ להתנהל מעין משפט אזרחי, בניגוד לרוח הלכת קליינמן, ולמען לא יאבד בית המשפט הפלילי בסבך החישובים והאמדנים" (אסנת אלירם "פיצויים לקרבן העבירה – הצעה לדגם חדש" מחקרי משפט יט 205, 229 (2002)). כאן המקום להידרש לטענת המערער כי בתי המשפט נכונים לעתים להקל במידה מסוימת עם נאשם המשלם את הפיצוי, והדבר מסייע לשיטתו לטענתו שגובה הפיצוי צריך להיות ריאלי לפי יכולות הנאשם. אין להלום טענה זו, שכן אין קשר של ממש בין הדברים. אכן, אודה ולא אבוש כי לא אחת, אך ורק כדי לסייע לקרבן העבירה בשיקום האינטנסיבי, אנו דוחים מתן פסק דין בגדרי ערעור עד לאחר התשלום תוך קציבת זמן, ונכונים ברמז ואחר כך בפועל להקלה מסוימת (לא "דרמטית") כאינצנטיבה לתשלום, אך הדבר הוא בשולי הענישה (לענין התחשבות בשיקול הפיצוי לפני גזר הדין ראו הנחית פרקליט המדינה 14.7).

טז. יצוין כי בעניין מג'דלאוי (פסקה ז2) נזכר פיצוי לעזובן קרבן עבירה שנפטר, ודומה כי בשלב מסוים ביקש המערער לראות בעיזבון שלמות אחת התוחמת את גובה הפיצוי, וכן נטען כי האמירה שם בפסקה י' מדברת על 200,000 ₪ "בגדרי הסמכות" כאשר היה מדובר בזוג הורי הקרבן. אך לטעמי לא היא, שכן באותו מקרה נדון הסכום שנפסק בבית המשפט המחוזי, ולא עלתה שאלה של סכומים גבוהים יותר לנפגעי העבירה.

יז. העולה מדברים אלה, במקרה בו יותר מנפגע אחד זכאי לפיצוי לפי סעיף 77, תקרת הפיצוי תחול על פיצויו של כל אחד ואחת מהם, וכך תתממש תכלית החוק – מתן צדק מהיר ויעיל ככל הניתן לכל אחד מנפגעי העבירה. באחת הפרשות ציין השופט ג'ובראן, כי "הגם שנכון הוא הדבר, כי בעבר מיעט בית-המשפט לחייב נאשמים ברצח לשלם פיצוי למשפחות הנרצחים, הרי שבעת האחרונה עדים אנו לשינוי מסוים שחל בפרשנות הניתנת לסעיף 77 לחוק העונשין. כך, החל בית-המשפט לעודד את השימוש

בהוראת החוק האמורה לאור העלייה שחלה במעמד של נפגעי עבירה ומתוך הכרה בזכותם לקבלת פיצוי על הנזקים השונים – הרכושיים, הגופניים והנפשיים – שנגרמו להם ... נוכח האמור, איני רואה כל סיבה שלא להעניק לילדי המנוחה פיצוי בגין הסבל הרב שנגרם להם" (ע"פ 7033/04 יאיר נ' מדינת ישראל פס' 18 (2006)). הדברים נכונים גם לענייננו, ואף ביתר שאת, נוכח התמונה הקשה העולה מתסקיר המבחן, ולנגד עינינו עומדים גם דבריו של אגף הסיוע המשפטי, ידיד בית המשפט, בנוגע לסיוע לסוגיו לו נזקקים – לענייננו – נפגעי עבירות ההמתה. בתיק זה במיוחד נתחדדה ההשקה העשויה להיווצר בין דיני נפשות (ובענייננו נפשות פשוטו כמשמעו) לדיני ממונות. בא כוח המדינה הזכיר את דברי המשנה, סנהדרין ד', ה'. נאמר שם לעניין ההבדל במשפט העברי בין דיני ממונות לדיני נפשות, "דיני ממונות – אדם נותן ממון ומתכפר לו; דיני נפשות – דמו ודם זרעיותיו תלויין בו עד סוף העולם, שכן מצינו בקין שהרג את אחיו, שנאמר (בראשית ד', י') 'דמי אחיך צועקים' – אינו אומר 'דם אחיך' אלא 'דמי אחיך' – דמו ודם זרעיותיו". אם נרצה לענייננו, דמים תרתי משמע, דמי המנוחה ובנותיה, שקולרם תלוי בצואר המערער, והדמים – כספי פיצוי – שהושתו עליו אם לא ככפרה הנה לפחות כסיוע להן; ונזכור כי כשעסקינן במי שהלכה לעולמה, פוטנציאל הנזק גדול ועצום.

יח. נוכח כל האמור, אציע לחברי שלא להיעתר לערעור.

יט. למקרא חוות דעתה המקיפה של חברתי השופטת ברק-ארז וחוות דעתו, המצטרפת אליה, של חברי השופט שהם, החולקים עלי, שבתי ועיינתי בנושא. נקודה עיקרית שראוי להידרש אליה לדעתי היא העובדה שעסקינן בהליך מעין-אזרחי, אך שאינו נפסק באמות-מידה דיוניות אזרחיות של הוכחת הנזק אלא באומדנה של בית המשפט. אכן, ניתן היה לטעון – כדברי חברתי וחברי, ועיונית הדברים שובי לב – כי המדובר בסעד ראשוני לנפגע העבירה שאינו ממצה את הסעדים האפשריים, ודרך המלך תהא תביעה אזרחית במלוא שיעור הנזק. אלא שאליה וקוץ בה. במקרים רבים האפשרות לתביעה אזרחית "רגילה" היא תיאורטית ועלולה להישאר "על הנייר" בלבד, שכן לנפגעי עבירה רבים אין הכוחות הנפשיים לפתוח את האירועים הטראומטיים לדיון מחודש לאחר שההליך הפלילי הגיע אל סופו, על כל הכרוך בכך, ויש מהם מן העבריינים שתביעה "רגילה" כלפיהם כרוכה אף בחששות פסיים; ולכך מצטרפים קשיי הגביה שאינם בהכרח מתמרצים הגשת תובענה אזרחית בכגון דא נוכח היעדר הכנסה סדירה של העבריין הנשלח למאסר ממושך מאחורי סורג וברית, והצורך בשכירת שירותיו של עורך דין פרטי, וגם לכך יתכנו עלויות. ניטול לדוגמה עבריינים

בעלי עבר פלילי כבד, ולא הם בלבד; הפיצוי לפי סעיף 77 מונע מנפגעי העבירה מאבק חזיתי – שלא באמצעות המדינה – מפחיד, מתיש רגשית ויקר; וגם מאפשר אמצעי גביה לפי חוק המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות, תשנ"ה-1995. על כן, אף שמכבד אני את דעות חבריי, סבורני כי הן לשון החוק (כפי שניסיתי להראות מעלה) והן תכליתו מכוונים לתקרת הפיצוי לכל אחד מנפגעי העבירה – איש איש ואשה ואשה וכאבם; איש איש ואשה ואשה ואבדנם; איש איש ואשה ואשה והפיצוי המגיע לכל אחד מהם. כמובן, כמות שציינתי, לבית המשפט שיקול דעת בכל מקרה לגופו בהתחשב במכלול ובקביעת סכום הפיצוי. ועוד, הסכום המרבי – כיום 258,000 ₪ – אמנם נשמע גבוה, אך כשעסקינן, למשל, במקרה של עבירות המתה כמו בניהול דידן – וברי, כי השאלות הללו יתעוררו בעיקר בעבירות המתה, או כאשר נגרמה נכות גבוהה לנפגעי העבירה או בעבירות מין חמורות – אינו סכום גבוה כל עיקר בהתחשב בעוצמת הנזק שבאבדן אם, על כל שעשויה היא להעניק לבנותיה לאורך השנים; ואל נשכח, למשל, כי מחיר דירה ממוצעת, ולוא גם קטנה למדי, גבוה במרבית המקומות פי כמה מסכום זה. משרבו עלי דעות חבריי, וכמובן ינהגו בתי המשפט לפיהן, ייבחן הנושא בכור חיי המעשה, ואם ימצא המחוקק ליתן דעתו עליו בהמשך, בידו כמובן לעשות כן.

המשנה-לנשיאה

השופטת ד' ברק-ארז:

1. מהו סכום התקרה של הפיצוי שניתן לפסוק לכל אחד מנפגעי העבירה במסגרת ההליך הפלילי שמתנהל בעניינו של מי שהורשע בביצוע העבירה? זו השאלה שעומדת במרכז הערעור שבפנינו. באופן יותר ספציפי, השאלה שהתעוררה היא האם תקרת הפיצוי שנקבעה בחוק משקפת את סכום הפיצוי הכולל שניתן לפסוק לקרוביו של אדם שחייו ניטלו במעשה עבירה, או שבית המשפט רשאי לפסוק את הפיצוי המרבי לפי התקרה לכל אחד ואחת מהקרובים בנפרד?

2. חברי המשנה לנשיאה א' רובינשטיין סבור, על יסוד גישה המתמקדת בנפגעי העבירה, כי התקרה לפסיקת פיצוי בהליך הפלילי הקבועה בסעיף 77 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: חוק העונשין או החוק) חלה בנפרד ביחס לכל אחד ואחת מקרוביו של הניזוק הישיר, היינו האדם שכלפיו בוצעה העבירה. כך, לשיטתו, סכום הפיצוי הכולל שנפסק בהליך הפלילי לקרוביו של מי שניזוק באופן ישיר מן העבירה עשוי לעלות על התקרה הסטטוטורית. דעתי שונה, ולכן אין בידי להצטרף לפסק דינו.

3. אמנם, קשה להפריז בחשיבות הנודעת לפסיקת פיצויים לנפגעי עבירה. יתר על כן, ראוי לעשות שימוש בסמכות לפסוק פיצויים בהליך הפלילי, אשר מקלה על נפגעי העבירה ובמקרים רבים חוסכת מהם את הצורך לנהל הליך אזרחי, שעלול להיות יקר וארוך (להעדפה שיש לתת לפסיקת פיצויים על פני השתת קנס על העבריינין, ראו: ע"פ 4666/12 גורבץ נ' מדינת ישראל, פסקאות 11-14 לפסק דיני (8.11.2012) (להלן: עניין גורבץ)). עם זאת, אני חוששת שפסיקת פיצויים בהיקף המוצע על-ידי חברי סוטה מתכליתו של החוק, ולא פחות חשוב מכך – פותחת את הדרך לפסיקת פיצויים על יסוד אומדנה והערכה אף בשיעור של מיליוני שקלים, בניגוד לעקרונות של צדק דיוני ולתפיסות היסוד של שיטת המשפט שלנו לגבי פסיקת פיצויים.

המסגרת הסטטוטורית לפסיקת פיצויים בהליך הפלילי

4. סעיף 77 לחוק העונשין קובע את הסמכות לפסוק פיצויים בהליך הפלילי במלים אלה:

"(א) הורשע אדם, רשאי בית המשפט לחייבו, בשל כל אחת מן העבירות שהורשע בהן, לשלם לאדם שניזוק על ידי העבירה סכום שלא יעלה על 258,000 שקלים חדשים לפיצוי הנזק או הסבל שנגרם לו.
(ב) קביעת הפיצויים לפי סעיף זה תהא לפי ערך הנזק או הסבל שנגרמו, ביום ביצוע העבירה או ביום מתן ההחלטה על הפיצויים, הכל לפי הגדול יותר."

5. נוסח זה של החוק מלמד כי הסמכות לפסוק פיצויים בהליך הפלילי והגבלתו של סכום הפיצויים בהליך האמור נקבעו כשהן כרוכות זו בזו. כפי שמוסבר להלן – הדבר אינו מקרי, בשים לב לקשיים הנלווים לפסיקת פיצויים בהליך שלכאורה אינו מותאם לעיסוק בכך.

המגבלה על סכום הפיצוי בראי של לשון החוק

6. השאלה שבה יש לפתוח היא למה מכוונת הגבלתו של סכום הפיצויים שניתן לפסוק בגדרו של סעיף 77 לחוק על-פי לשונו? בהקשר זה מתעוררות שאלות ביחס לשלושה סוגי מצבים: מצב של ריבוי עבירות, מצב של ריבוי ניזוקים ומצב של ריבוי עבריינים. כך למשל, יש לשאול האם התקרה מתייחסת להגבלת הסכום הכולל שייפסק לאדם שניזוק באירוע עברייני אחד או שהיא מכוונת להגבלת הסכום שייפסק לניזוק

בגין כל עבירה שבוצעה כלפיו באותו אירוע? ועוד: האם התקרה מגבילה את הסכום שניתן לפסוק לכל אדם שניזוק באירוע עברייני בנפרד או לכל הניזוקים בו יחדיו? ומה הדין ביחס למבצעים בצוותא? האם כל אחד מהם יחויב בפיצוי המרבי או שמא חבותם הכוללת תוגבל לגובה התקרה? (ראו והשוו: אסנת אלירם "פיצויים לקרבן העבירה: הצעה לדגם חדש" מחקרי משפט יט 205, 234 (2002)). עיון בנוסח הסעיף מעלה כי לא ניתן להפיק ממנו תשובות חד-משמעיות לשאלות אלה. למעשה, האופן הכללי שבו מנוסח ההסדר הקבוע בסעיף 77 לחוק העונשין, ובפרט ביחס למונחים "נזק", "ניזוק" ו"עבירה" הנזכרים בו, מעורר יותר שאלות מתשובות בהיבטים שונים (ראו גם: פסקה ט' לחוות דעתו של חברי המשנה לנשיאה רובינשטיין ופסקי הדין שמוזכרים בה).

7. שאלה חשובה הקשורה לענייננו נוגעת להיקף פריסתו של סעיף 77 לחוק העונשין מבחינת נפגעי העבירה שזכאים לפיצוי מכוחו. החוק מתייחס לפיצוי האדם ש"ניזוק על-ידי העבירה". אין ספק שקורבן העבירה נכלל בגדרו של מונח זה, כניזוק הישיר. עם זאת, הפסיקה לא הגבילה את תחולת הסעיף רק לקורבן, והכירה באפשרות לפצות גם אנשים במעגל הקרוב אליו, על-פי רוב ילדיו או הוריו (ע"פ 2196/10 אגבריה נ' מדינת ישראל, פסקה כ"ב (8.3.2012) (להלן: עניין אגבריה)), שאף הם בגדר "ניזוקים", אך כאלה שחרף קרבתם נמצאים ב"מעגל השני". אכן, לשון החוק אינה מבחינה בין קורבן העבירה, הניזוק הישיר, לבין ניזוקים אחרים. אף אני איני סבורה כי יש להבחין בין קורבן העבירה לבין קרוביו שניזוקו לעניין עצם הזכאות לפיצוי (ראו והשוו: סעיף 22 לחוק זכויות נפגעי עבירה, התשס"א-2001). עם זאת, לדעתי, להבחנה זו עשויה להיות משמעות בכל הנוגע למגבלת הפיצוי הקבועה בחוק, בהתחשב בעקרונות החלים על הפיצוי שניתן לקרוביו של הניזוק בהליך האזרחי, כמפורט להלן. אם כן, מאחר שלשון החוק אינה מסייעת במידה רבה לתהליך הפרשני במקרה זה, בבואנו לבחון באיזה אופן חלה התקרה על פסיקת פיצוי לניזוקים השונים עלינו להתמקד בתכליתו ובאופיו של סעיף 77 לחוק העונשין, כמסגרת משלימה לפיצוי שלו זכאים הניזוקים בהליך האזרחי. תכלית זו מבוססת על שני נדבכים – נדבך אחד המתמקד בכך שהפיצוי הנפסק בהליך הפלילי הוא בעל אופי אזרחי ונדבך נוסף המתמקד בכך שפיצוי זה הוא בעל אופי ראשוני בלבד.

נדבך ראשון: אופיו האזרחי של הפיצוי בהליך הפלילי

8. נקודת המוצא לדיון היא שהפיצוי הנפסק על-פי סעיף 77 לחוק הוא פיצוי אזרחי, ולא עונשי. ההלכה הפסוקה הדגישה התייחסות זו לפיצוי בהליך הפלילי כבר

בפסק הדין התקדימי שניתן ברע"פ 2976/01 אסף נ' מדינת ישראל, פ"ד נו(3) 418 (2002) (להלן: עניין אסף) ובהמשך לכך בפסקי דין נוספים (ראו למשל: רע"פ 9727/05 גליקסמן נ' מדינת ישראל, פ"ד סב(2) 802, 813 (2007) (להלן: עניין גליקסמן); ע"פ 481/12 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקה 36 (30.12.2014); ע"פ 8465/14 כרכי נ' מדינת ישראל, פסקה 17 (24.8.2015)).

9. אופיו האזרחי של הפיצוי שימש גם כנקודת המוצא של חברי המשנה לנשיאה רובינשטיין בפסק דינו, ובהתאם לכך הוא הדגיש כי השיקול המנחה בפרשנות החוק בעניין זה לא צריך לבטא גישה של "הקלה" עם העברין. אני מסכימה כאמור לנקודת מוצא זו, אך המסקנה הנגזרת ממנה, לשיטתי, היא שונה. דווקא משום שמדובר בהסדר בעל אופי אזרחי, גם אם כזה שנטוע בליבו של חוק העונשין, יש לפרשו באופן שמתיישב עם העקרונות המקובלים של המשפט האזרחי והצדק הדיוני הנוהג בו. שניים מעקרונות אלה רלוונטיים במיוחד לענייננו: ראשית, דרישה להוכחה של גובה הנזק כ"דרך המלך" לפסיקת פיצויים בהליך האזרחי; שנית, קיומם של יחסי גומלין בין סכומי הפיצויים שנפסקים לזכותם של היורשים או התלויים של מי שאיבד את חייו כתוצאה ממעשה עוולה. כפי שיפורט להלן, לשיטתי, שני עקרונות אלה תומכים במסקנה כי התקרה הקבועה בסעיף 77 לחוק העונשין מגבילה את סכום הפיצוי שניתן לפסוק בהליך הפלילי לקרוביו של הקורבן שהיה הניזוק ישיר מהעבירה.

10. הדרישה להוכחה של הנזק והיקף הנזק כ"דרך המלך" – פסיקת פיצויים במשפט האזרחי בכלל, ובדיני הנזיקין בפרט, מבוססת ככלל על הוכחת נזק. על התובע להוכיח לא רק את עובדת קיומו של נזק, אלא גם את שיעורו באופן מדויק ככל האפשר (ראו למשל: ע"א 294/92 דרוק נ' אליאטיאן, פ"ד מז(3) 23, 31-34 (1993)). לכלל זה יש חריגים, אך הם מתוחמים. כך למשל, הפסיקה הכירה באפשרות לפסוק פיצויים על דרך האומדנה במקרים שבהם הנזק הוא מטיבו כזה שקשה לקבוע במדויק את שיעורו (ראו למשל: ע"א 82/427 "השתיל" נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ, פ"ד מ(4) 309 (1986); ע"א 8279/02 גולן נ' עזבון המנוח ד"ר מנחם אלברט ז"ל, פ"ד סב(1) 330 (2006)). באופן מסורתי, פסיקת פיצויים בגין עוגמת נפש או כאב וסבל מבוססת גם על הערכה (ע"א 243/83 עיריית ירושלים נ' גורדון, פ"ד לט(1) 113, 140-141 (1985)). אף בפסיקת פיצויים בגין ראש הנזק של פגיעה באוטונומיה יש, מטבע הדברים, יסוד של הערכה ואומדן (ראו למשל: ע"א 2781/93 דעקה נ' בית החולים "כרמל", חיפה, פ"ד נג(4) 526, 583-584 (1999); ע"א 9817/02 וינשטיין נ' ברגמן, פסקה 18 (16.6.2005)). בנוסף לכך, בתחומי משפט שונים נחקקו הסדרים ספציפיים שעניינם פסיקת פיצויים ללא

הוכחת נזק, בשיעור שכולל תקרות סטטוטוריות (ראו למשל: סעיף 7א לחוק איסור לשון הרע, התשכ"ה-1965; סעיף 29א לחוק הגנת הפרטיות, התשמ"א-1981; סעיף 6(ב) לחוק למניעת הטרדה מינית, התשנ"ח-1998; סעיף 5(ב) לחוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, התשס"א-2000). חריגים אלה הם ראויים כמובן. יחד עם זאת, פסיקת פיצויים מבלי להוכיח את שיעור הנזק עדיין נחשבת לחריג, וקיימות מגבלות מוצדקות על היקפה.

11. לעומת זאת, בבואו לפסוק פיצוי במסגרת סעיף 77 לחוק העונשין בית המשפט אינו נדרש להוכחה מדויקת של שיעור הנזק שנגרם לנפגע העבירה. בית המשפט אמנם יכול ללמוד על מצבו של הנפגע מתסקיר נפגע העבירה המוגש לפי סעיף 187(ב) לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח חדש], התשמ"ב-1982 או מעדויות אחרות שנשמעות בשלב של טיעונים לעונש, אך גם כך פסיקת הפיצוי נעשית בדרך של אומדן (ראו: ע"פ 10632/07 מזרחי נ' מדינת ישראל, פסקה 11 (10.6.2008); עניין גורבץ, בפסקאות 15-14).

12. למעשה, ההסדר שנקבע בסעיף 77 לחוק העונשין מהווה פשרה בין שני שיקולים מנוגדים – מחד גיסא, הרצון להקל על נפגעי עבירה בקבלת פיצוי על נזקיהם, ומאידך גיסא, הכרה במגבלותיו של ההליך הפלילי כהליך שבו לא מתקיים בירור ממשי של היקף הנזק של קורבן העבירה, וממילא לא חלים עליו כל הכללים והכלים של דיני הנזיקין לפסיקת פיצויים (ראו: ע"א 69/65 מדינת ישראל נ' קליינמן, פ"ד יט 152, 157 (1965) (להלן: עניין קליינמן); עניין גליקסמן, בעמ' 817-819). הגיונה של פשרה זו אינו עולה בקנה אחד עם פרשנות המאפשרת פסיקת פיצויים בהיקפים גבוהים ביותר במסגרת סעיף 77 לחוק העונשין מבלי להוכיח את היקפם.

13. ניתן אפוא להשקיף על הדברים כך: תקרת הפיצוי נועדה, בעיקרה, לקבוע מגבלה על כוחו של בית המשפט לעסוק בפסיקת פיצויים שכל כולה מבוססת על אומדנה בלבד. כפי שהסביר השופט (כתוארו אז) מ' חשין בעניין אסף: "לא מצאתי בה בהגבלת סכום הפיצוי מהפך גנטי מפיצוי אזרחי לפיצוי פלילי. הואיל ובהליך הפלילי נמנע בית המשפט מהחלת ההליך האזרחי הרגיל באשר להוכחתו של נזק, ראה החוק עצמו נאלץ להגביל את הפיצוי לסכומי כסף מסוימים" (שם, בעמ' 463-464. ראו עוד: עניין קליינמן, בעמ' 157-158). למגבלה זו תהא כמובן משמעות רק אם תתפרש כבעלת אופי החלטי, להבדיל מאשר כבעלת אופי "נזיל" ומשתנה בהתאם לנסיבות כל עניין. כדאי להוסיף ולהבהיר כבר עתה: ככל שהמחוקק סבור כי ההליך הפלילי מתאים

לפסיקת פיצויים בהיקף משמעותי יותר, אף על דרך של אומדן – אין כל מניעה להגדלתו של סכום התקרה בחקיקה מתאימה. כך אכן נעשה מספר פעמים בעבר (ראו למשל: חוק העונשין (תיקון מס' 78), התשס"ד-2004; צו העונשין (שינוי שיעורי קנסות), התש"ע-2010). אולם, יהא גובה התקרה אשר יהא, דומה שהגיונו של ההסדר הסטטוטורי מתיישב עם החלת תקרה אחידה לכל ניזוק ישיר, היינו קורבן עבירה, כך שזו לא תשתנה בהתאם למספר הקרובים שלו (וזאת מבלי לגרוע ממעמדם כנפגעי עבירה).

14. קיומה של זיקה בין סכומי הפיצויים הנפסקים ליורשים או לתלויים – עיקרון נוסף בפסיקת פיצויים בנזיקין שיש לתת עליו את הדעת הוא יחסי הגומלין שבין סכומי הפיצויים שנפסקים לכל אחד מהיורשים (מתוך קופת העיזבון) והתלויים של המנוח. לפי ההסדרים הנוהגים בדיני הנזיקין כיום, מותו של אדם עקב מעשה עוולה עשוי להקים עילת תביעה הן לעיזבונו והן לתלויים בו. התביעה המכונה לעתים "תביעת העיזבון" (ראו: רע"א 6590/10 עזבון המנוח פואד אשתייה ז"ל נ' מדינת ישראל, פסקאות 8-5 (28.5.2012)) נסבה על נזקיו של המנוח עצמו, כשהעיזבון בא בנעליו של המנוח (ראו: סעיף 19 לפקודת הנזיקין [נוסח חדש] (להלן: פקודת הנזיקין)). תביעת התלויים, לעומת זאת, היא תביעה עצמאית שעילתה הפסדי הממון שנגרמו להם עקב מות המנוח (ראו: סעיפים 78-81 לפקודת הנזיקין). התביעות מובחנות זו מזו אך במסגרת כל אחת מהן גובה הפיצוי אשר לו זוכים קרובי הנזוק הישיר תלוי – לפחות באופן חלקי – בפיצוי הניתן לאחרים.

15. במקרה של "תביעת העיזבון", הפיצוי עובר ליורשיו של המנוח מכוח דיני הירושה, בדומה לכל נכס אחר של המנוח (סעיף 1 לחוק הירושה, התשכ"ה-1965), ומתחלק ביניהם. כפי שצוין, תביעת העיזבון אינה נסמכת אלא על מה שהיה המנוח זכאי לתבוע אלמלא פטירתו, וכלל ידוע הוא כי אין המוריש יכול להוריש יותר ממה שיש לו (ראו למשל: בע"מ 612/16 פלונית נ' פלוני (30.3.2016); בע"מ 3872/14 פלונית נ' פלוני, פסקה י"ג (8.9.2014)). מכאן נובע כי היקף הפיצוי הניתן לכל אחד מהיורשים כרוך בסכומי הפיצוי שנפסקים לטובת העיזבון ובמספר היורשים.

16. התלויים – שהם בן-זוגו של המנוח, הוריו וילדיו – זכאים לפיצוי בגין נזקי ממון שסבלו עקב מות המנוח, ולכן תביעתם מושפעת אף היא מן התמיכה שיכול היה המנוח לספק להם. תביעת התלויים כוללת בעיקרה פיצוי בגין הפסד התמיכה הכלכלית שהיו צפויים לה מהכנסתו של המנוח לו היה נותר בחיים, ולעתים כוללת גם נזק ממון

בדמות אבדן שירותים כגון טיפול בילדים (ע"א 64/89 גבאי נ' לוחון, פ"ד מח(4) 673 (1994)). הגם שזכות התביעה שהחוק מעניק לתלויים נתונה לכל אחד מהם בנפרד, שיעור הפיצוי שלו הם זכאים קשור במספר התלויים האחרים (ראו: י' אנגלרד, א' ברק, מ' חשין דיני הנזיקין – תורת הנזיקין הכללית 698-690 (מהדורה שניה, 1976)). אך מובן הוא שפוטנציאל התמיכה המבוסס על הכנסתו של אדם פלוני בכל התלויים יחד אינו יכול לעלות על הסך הכולל של הכנסותיו של אותו אדם (ראו: רונן פרי ריקושטים כלכליים 381 (2001) (להלן: פרי)). גם במקרה כזה, אם כן, גובה הפיצוי שלו זכאי כל אחד מהתלויים מושפע מ"חלוקה פנימית" בין כל התלויים שסכום הפיצוי נחלק ביניהם. למותר להזכיר, כי ככל שקיים בין תביעת התלויים לתביעת היורשים מתחם של חפיפה – יש לבצע קיזוז מתאים בין התביעות (על אופן חישוב הפיצוי ליורשים ולתלויים ראו: ע"א 140/00 עיזבון המנוח מיכאל אטינגר ז"ל נ' החברה לשיקום ופיתוח הרובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים בע"מ, פ"ד נח(4) 486 (2004); ע"א 4641/06 מנורה חברה לביטוח בע"מ נ' עזבון המנוח חנא כרכבי ז"ל, פ"ד סב(3) 527 (2007); ע"א 2739/06 עזבון המנוח דוביצקי נ' דקאללה, פ"ד סב(3) 864 (2008); פרי, בעמ' 386-367; אליעזר ריבלין תאונת הדרכים: תחולת החוק, סדרי דין וחישוב הפיצויים 911-945 (מהדורה רביעית, 2011)).

17. לעתים, לקרובי המשפחה של המנוח נפסק פיצוי שאינו נובע ממעמדם כיורשים או כתלויים – בשל היותם "ניזוקים עקיפים", ובכפוף לתנאים ולמגבלות שנקבעו לכך בפסיקה (ראו: רע"א 444/87 אלטוחה נ' עיזבון המנוח דוד דהאן ז"ל, פ"ד מד(3) 397 (1990) (להלן: הלכת אלטוחה); ע"א 754/05 לוי נ' המרכז הרפואי שערי צדק, פ"ד סב(2) 218, 249-246 (2007); ע"א 9466/05 שוויקי נ' מדינת ישראל, פ"ד סב(3) 806 (16.3.2008); ע"א 1597/15 פלונית נ' פלוני (20.1.2016)). אולם, גם מתוך הכרה בכך שסכום הפיצויים שנפסק לקרוביו של הניזוק בהליך האזרחי כולל בתוכו גם רכיבים עצמאיים, אין להתעלם מכך שברגיל חלק ניכר מכספי הפיצוי שלהם זכאים קרוביו של הניזוק הישיר מקורו בסכומים שמתחלקים ביניהם. אני סבורה שעיקרון זה חייב להשליך על הדיון בתקרת הפיצוי שנפסק לזכות קרוביו של קורבן העבירה במסגרת ההליך הפלילי.

18. לקראת סיכום הדיון בנדבך הראשון, יש להודות: פרטי הדינים האזרחיים הנוגעים לפסיקת פיצויים אינם חלים תמיד באותו אופן במסגרת פסיקת פיצויים לפי סעיף 77 לחוק (ראו והשוו: ע"פ 3818/99 פלוני נ' מדינת ישראל, פ"ד נו(3) 721, 733-732 (2001)). ההליך הפלילי אינו הופך להיות הליך אזרחי לכל דבר ועניין, ולכן

פסיקת הפיצויים נעשית, כפי שהוסבר, תוך ריכוך של חלק מן התנאים והמגבלות החלים בדין האזרחי. בזיקה לנושא שבפנינו, למשל, בית המשפט פסק פיצויים בגין נזק נפשי לא-ממוני לנפגעי עבירה שהם קרובים של הניזוק הישיר מבלי לבחון האם עמדו בדרישותיה של הלכת אלסוחה והפסיקה שבאה בעקבותיה (ראו למשל: ע"פ 7033/04 יאיר נ' מדינת ישראל, פסקה 18 (11.9.2006); עניין אגבריה, בפסקה כ"ב. לעניין זה, ראו גם: גיל סיגל ואורי ניר "פיצויים לקורבנות עברה בתאונות-דרכים – האם הם עומדים בסתירה לעקרון ייחוד העילה?" עיוני משפט לו 621, 633-635 (2015)). גישה זו היא אפשרית ואף נדרשת לנוכח מגבלותיו של ההליך הפלילי. במקביל, היא מבוססת גם על כך שהתאמות אלה נעשות במסגרת ההגבלה הסטטוטורית על תקרת הפיצוי – בבחינת הרחבה מצד אחד, אך הקפדה על מגבלות הסכום מצד אחר. במלים אחרות, ההגמשה במתכונת פסיקתם של הפיצויים במסגרת סעיף 77 לחוק מחייבת לתת משמעות ממשית לתקרה הקבועה בו. לכך יש להוסיף, כי דווקא ביחס לגובה הפיצוי נקבע בפסיקה באופן מפורש שיש לתת משקל משמעותי לאופי האזרחי-נזיקי של ההסדר, ולכן נשללה האפשרות של התחשבות במצבו הכלכלי של מבצע העבירה לצורך קביעת גובהו של הפיצוי (ראו: ע"פ 5761/05 מג'דלאוי נ' מדינת ישראל, פסקה ט' (24.7.2006)).

19. אם כן, החלת ההסדר הקבוע בסעיף 77 לחוק העונשין באופן שפותח את הדלת לפסיקת פיצויים בהיקף ששוחק במידה ניכרת את התקרה הסטטוטורית, ללא בירור של היקף הנזק שנגרם, חותרת תחת התפיסה המקובלת במשפטנו לפסיקת פיצויים. אני סבורה אפוא שאופיו האזרחי של הפיצוי במקרה זה דווקא מחייב נקיטת גישה יותר זהירה ומגבילה, בשונה מן המסקנה שאליה הגיע חברי.

נדבך שני: הפיצוי שנפסק מכוח סעיף 77 לחוק העונשין כתשלום בעל אופי ראשוני ולא מלא

20. הפיצוי הנפסק בגדרו של סעיף 77 לחוק העונשין לא נועד להוות תחליף מלא לפסיקת פיצויים המבוססת על הוכחת שיעור הנזק. פיצוי זה נועד, בראש ובראשונה, להעניק תרופה ראשונית ומיידית לנפגע. בצדו של מסלול זה, אשר מהווה מעין מסלול "מהיר", עומדת האפשרות להגיש תביעה אזרחית נפרדת לפיצויים נגד העבריין בגין מלוא הנזקים שנגרמו לקורבן העבירה ובני משפחתו (ראו: סעיף 88 לחוק העונשין; עניין גליקסמן, בעמ' 819; רע"פ 228/05 יאגודייב נ' מדינת ישראל, פ"ד נט(4) 518, 524 (2005); יורם רבין, יניב ואקי דיני עונשין כרך ג 1880 ו-1884 (מהדורה שלישית, 2014); יפעת ביטון "בין נזיקין לעונשין או בין הנזק ועונשו? דילמות מבניות, דיוניות

ותפקודיות בייצוג נפגעות תקיפה מינית" עיוני משפט 657, 667-668 (2015) (להלן: ביטון)).

21. תפיסה דומה לפיה הפיצויים הנפסקים במסגרת ההליך הפלילי או באופן ש"נספח" להליך הפלילי אינם מיועדים לשמש תחליף מלא לנקיטת הליך אזרחי, במקרים המתאימים, נוהגת ביחס להסדר שמעוגן בסעיף 80 לחוק העונשין. הסדר זה נסב על פסיקת פיצוי למי שהוגש נגדו כתב אישום בנסיבות שבהן "לא היה יסוד להאשמה" או כאשר קיימות "נסיבות אחרות המצדיקות זאת". הפיצוי במסגרת סעיף 80 לחוק העונשין מוגבל לסכומי המקסימום הקבועים בתקנות. עם זאת, דרכו של הנפגע מניהולו של הליך משפטי משולל יסוד עדיין פתוחה להגיש תביעת פיצויים שבה יוכיח את מלוא נזקו (ראו למשל: ע"א 4584/10 מדינת ישראל נ' שובר (4.12.2012)).

22. אם כן, תכליתו של ההסדר הקבוע בסעיף 77 לחוק העונשין לשמש בסיס לפיצוי בעל אופי ראשוני תומך אף הוא בשמירה על התקרה הקבועה בו. הרחבת יתר של האפשרות לפסוק פיצויים על דרך האומדן תחרוג מעבר לתכליתו של ההסדר.

23. הדברים האמורים כאן אינם גורעים מן ההכרה בכך שלא תמיד יתקיים הליך אזרחי של תביעת פיצויים בהמשך ההליך הפלילי, ואף אין בהם כדי לגרוע מן החשיבות הנודעת לשימוש בסמכות הקבועה בסעיף 77 לחוק העונשין. ראשית, יש מקרים שבהם סכום הפיצוי שייפסק בהליך הפלילי לא יחייב נקיטת הליך הנוסף. הדברים נכונים במיוחד מקום בו שיעור הנזק שנגרם לנפגע העבירה הוא קטן יחסית, שאז הם עשויים להסתפק בפיצוי שנפסק להם בהליך הפלילי (וראו לעניין זה האמור בפסקה י"ד לחוות דעתו של חברי המשנה לנשיאה). שנית, גביית הפיצוי שנפסק בהליך הפלילי אמנם אינה מובטחת ותלויה ביכולתו הכלכלית של האדם שהורשע, אך מקבלת סיוע מן המרכז לגביית קנסות. שלישית, לעתים נפגעי העבירה נתקלים בקשיים שונים, ובהם קשיים רגשיים ונפשיים, לנקוט בהליך אזרחי. במקרה כזה, סעיף 77 לחוק העונשין נותן מענה מסוים לקושי של חלק מן הקורבנות להתייצב מול העבריין וליזום בעצמם הליך של תביעת פיצויים, על כל הכרוך בכך (ראו גם: ביטון, בעמ' 680). כפי שצינתי במקום אחר, מתוך הכרה בקושי המיוחד מבחינתם של חלק מן הקורבנות לעמוד על פיצוי, גם כאשר נגרמו להם נזקים גדולים, מסורה לבית המשפט הדן בתיק הפלילי הסמכות להורות על פסיקת פיצויים מכוח סעיף 77 לחוק העונשין גם ביוזמתו

(ראו: ע"פ 5834/13 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקאות 40-42 (20.11.2014)). אולם, גם אפשרות זו שפתוחה בפניו של בית המשפט צריכה להיות כפופה לתקרה הקבועה דין.

24. אכן, פרשנות רחבה של סעיף 77 לחוק העונשין, שתצמצם את מידת ההגבלה הנובעת מתקרת הפיצוי הקבועה בסעיף צפויה להקטין, ככל הנראה, את הטרחה הכרוכה בפנייה להליך האזרחי מבחינת קורבנות העבירה. אולם, יש לזכור כי למעשה גם פרשנות רחבה של ההוראה שעניינה תקרת הפיצוי לא תבטל את הצורך לפנות להליכים אזרחיים, במקרים שבהם נגרמו לנפגעי העבירה נזקים בהיקף כספי גדול. דווקא משום כך, דומה שראוי להוסיף ולהקפיד על העקרונות הדיוניים בכל הנוגע לפסיקת פיצויים.

מהלכה למעשה: מהן ההשלכות המעשיות של הגישה המוצעת?

25. בשלב זה, אני מבקשת להראות כי מעבר לכך שהגישה המוצעת על-ידי עולה בקנה אחד עם עקרונות היסוד של המשפט האזרחי, היא אף לא מעוררת קשיים משמעותיים בכל הנוגע להגנה על זכויותיהם של נפגעי עבירה. בהקשר זה, נעמוד על שני היבטים מעשיים: יישום הגישה במקרה של אירוע רב נפגעים, סוגיה שאליה מתייחס חברי המשנה לנשיאה, ויישומה במקרה של ניהול הליך אזרחי לאחר שהסתיים ההליך הפלילי.

26. יישום התקרה וההבחנה בין מספר ניזוקים לבין מספר קרובים של ניזוק אחד – חברי מביא את הדוגמה הבאה: "נחשוב על מקרה של מי שירה לתוך קהל והרג ופצע מספר אנשים, היצומצם הפיצוי המושג עליו לתקרה של נפגע אחד?". אינני סבורה כי הנידון דומה לראיה. במקרה שיש בו יותר מניזוק ישיר אחד, תחול התקרה ביחס לכל אחד ואחת מן הנפגעים, וסכום הפיצויים לא יחולק בין כמה נפגעים או בין קרוביהם של כמה נפגעים. לכן, קיימת בהחלט אפשרות של פסיקת פיצויים באופן שהלכה למעשה חורג מסכום התקרה (בהתייחס למבצע העבירה) כאשר קיים יותר מניזוק ישיר אחד. יחד עם זאת, כפי שצוין לעיל, סעיף 77 לחוק העונשין ביקש שלא להפוך את ההליך הפלילי לתחליף כמעט מלא לתביעת פיצויים שבה ייבחנו כלל נזקיהם של קרובי הניזוק הישיר מן העבירה. נזקים אלה הם ממשיים, אך ההליך הפלילי אינו מתאים להתמודדות מלאה עמם.

27. יישום התקרה וההסדרים הדיוניים המיוחדים ביחס לתביעת פיצויים מלאה בהליך האזרחי – כאמור, אף אני סבורה שתביעת פיצויים המכוונת לתיקון, ולו חלקי, של הנזקים שגרמו מעשי עבירה היא מהלך נכון וחשוב. אמנם, לא אחת מתן מענה מלא לנזק שנגרם כרוך בהגשת תביעה נוספת, אך קיימים הסדרים סטטוטוריים המבטיחים כי במקרה שבו קיים פסק דין מרשיע בהליך פלילי נקיטת הליך אזרחי בעקבותיו לא תהא מכבידה במיוחד מבחינתם של נפגעי העבירה. לאמיתו של דבר, נפגעי העבירה אינם נדרשים לנהל את התביעה מראשיתה, אלא בעיקר להוכיח את גובה הנזק שנגרם להם. כך, לפי סעיף 42א לפקודת הראיות [נוסח חדש], התשל"א-1971 (להלן: פקודת הראיות), נפגע העבירה רשאי לעשות שימוש בממצאים ובמסקנות של פסק דין מרשיע במשפט פלילי כראיה לכאורה בתביעה אזרחית נגד הנאשם (וראו גם סעיף 42ג לפקודת הראיות, לעניין האפשרות לסתור ראיה זו). מעבר לכך, סעיף 77 לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984 מאפשר, בתנאים מסוימים שנקבעו בו, למי שהגיש תביעה אזרחית הנסבה על העובדות של פסק דין מרשיע לבקש מבית המשפט שדן בהליך הפלילי לדון גם בתביעה האזרחית הנגררת (ראו גם: תקנה 17 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984; ביטון, בעמ' 667-668). במקרה שבית המשפט ידון בתביעה האזרחית, יראו את הממצאים והמסקנות שנקבעו במשפט הפלילי "כאילו נקבעו במשפט אזרחי" (סעיף 42ד לפקודת הראיות).

היבטים השוואתיים: על שיטות שונות לפיצוי של נפגעי עבירה

28. פרספקטיבה מועילה נוספת להבנת תפקידה של תקרת הפיצויים שנקבעה בסעיף 77 לחוק העונשין היא זו של המשפט ההשוואתי. מפרספקטיבה זו ניתן ללמוד כי אף אם קיימת נכונות לחרוג מעקרונות הפיצוי האזרחיים, הדרך לעשות כן אינה חייבת לעבור בהליך הפלילי של מי שהורשע בגרימת העבירה. ככלל, עיון בהתמודדותן של שיטות משפט אחרות עם הצורך לפצות נפגעי עבירה מלמד כי קיימים שני ערוצים עיקריים לעשות כן לצדו של ההליך אזרחי: פיצוי המושת על העבריין במסגרת משפטו הפלילי ופיצוי סטטוטורי הניתן על-ידי המדינה על בסיס סוציאלי. שני מסלולים אלה הם שונים בעיקרם. הפיצוי המושת על העבריין מבטא גם התחשבות בנסיבותיו של האדם שהורשע, ולכן בקביעתו ניתן להתחשב, בין השאר, ביכולתו הכלכלית (בניגוד למקובל במשפטנו). בכל מקרה, גבייתו של הפיצוי מותנית באפשרות להיפרע מן העבריין המורשע. לעומת זאת, פיצוי "סוציאלי" לנפגעי עבירה ניתן מקופת הציבור, ומוענק לפי קריטריונים סטטוטוריים, שאינם מחויבים לעקרונות דיני הנזיקין

(להרחבה, ראו: אריה ל' מילר "הצעה להבטחת פיצויים לנפגעים מפשע" משפטים יא 467 (1981)).

29. העיקרון של פיצוי לנפגעי עבירה מקופת הציבור הוכר כבר בהחלטה שהתקבלה בעצרת הכללית של האו"ם בשנת 1985 (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, A/RES/40/34, 29 November 1985), בסעיפים 12-13 שלה. מדינות אירופה אף קיבלו על עצמן מחויבות כזו במסגרת אמנה מיוחדת (European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes) שנכנסה לתוקף בשנת 1988. בשנת 2004 אף התקבלה דירקטיבה בנושא במועצת האיחוד האירופי (Council Directive 1004/80/EC of 29 April 2004 relating to compensation of crime victims).

30. המשפט האנגלי, שבמידה רבה "הוליד" את דיני העונשין של ישראל, ובכלל זה את סעיף 77 לחוק העונשין, מכיר אף הוא כיום באפשרות של נפגעי עבירה לתבוע מהמדינה פיצוי סטטוטורי בגין נזקיהם, וזאת מכוח Criminal Injuries Compensation Act 1995, בתנאים הקבועים בו. לצדו של הסדר זה קיימת האפשרות להשית על העבריין שהורשע חוב בתשלום פיצויים, לפי הוראותיו של Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 (sections 130-133).

31. בישראל לא קיימת עדיין מסגרת סטטוטורית לפסיקת פיצויים לנפגעי עבירה, להוציא מקרים מיוחדים כדוגמת תגמולים לפי חוק התגמולים לנפגעי פעולות איבה, התש"ל-1970 או לפי חוק התגמולים (ילד שנתייתם עקב מעשה אלימות במשפחה), תשנ"ה-1995 (להלן: חוק התגמולים לילד שנתייתם)). הסדר מיוחד נוסף הקבוע בחוק העונשין מאפשר לנפגעי עבירות של החזקה בתנאי עבדות וסחר בבני אדם לקבל את כספי הפיצויים שנפסקו לזכותם מתוך קרן ייעודית שבה מופקד רכוש שחולט וקנסות שהוטלו בקשר לעבירות אלה (ראו: סעיפים 377ד-377ה לחוק. ראו עוד: ע"א 3806/06 פלוני נ' פלונית (26.5.2009)). יוזמות חקיקה שונות בתחום זה לא זכו להתקדם (ראו למשל: הצעת חוק זכויות נפגעי עבירה (תיקון – שירותי סיוע ופיצוי), התשס"ח-2007, פ/2983/17; הצעת חוק שיקום, פיצוי וסיוע משפטי לנפגעי עבירות מין, התשע"ג-2013, פ/1305/19). בהחלטת ממשלה משנת 2009 הוחלט על הקמת מערך של תמיכה טיפולית וסיוע למשפחות נפגעי עבירות המתה (החלטה 936 של הממשלה ה-32 "סיוע למשפחות נפגעי עבירות המתה" (22.11.2009)). מכוח החלטה זו, כך תואר בעמדה מטעם האגף לסיוע משפטי (שצורף להליך כידיד בית המשפט), מופעלת תוכנית סנ"ה המעניקה סיוע בהיבטים שונים למשפחות נפגעי העבירה. בין השירותים הניתנים

למשפחות נכללים סיוע כספי להוצאות ראשוניות ומידיות וסיוע טיפולי (מהחומר עולה כי סכום הסיוע הטיפולי הוא 10,000 שקל עבור כל זכאי במשפחה, בכפוף לתקרה כוללת בסכום של 30,000 שקל למשפחה).

32. בשולי הדברים, יצוין כי חוק התגמולים לילד שנתייתם הוא מאיר עיניים במיוחד לצורך הדיון שבפנינו. ראשית, יש בו, ככל הנראה, מענה חלקי לחשש מפני היקלעות בנותיה של המנוחה למצוקה כלכלית מיידית בעקבות מות אמן (מבלי לקבוע מסמרות בעניין שאינו בפנינו). שנית, אף בחוק זה אומצה הגישה המצדדת בזיקה בין סכומי הפיצויים הנפסקים לכל אחד מהילדים שהתייתמו כתוצאה ממעשה עבירה במשפחה (כמפורט בסעיף 3 לחוק התגמולים לילד שנתייתם, אשר מפנה לסעיף 132(6) לחוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], התשנ"ה-1995).

33. לשיטתי, ניתן אך להצטער על כך שטרם נמצאה הדרך למתן סעד סטטוטורי לנפגעי עבירה גם במצבים נוספים. אולם, כאמור, המענה לכך לא יכול להימצא בפסיקת פיצויים בעלי אופי אזרחי-נזיקי ללא שמירה על מסגרת דיונית מתאימה.

34. לפני חתימה, חזרתי ועיינתי בהערותיו הנוספות של חברי המשנה לנשיאה, הסבור כי אילוצים הנובעים מחיי המעשה תומכים באפשרות לפסוק לכל אחד מקרוביו של הניזוק הישיר פיצויים בשיעור המקסימלי שנקבע בחוק. אבקש אפוא לחזור ולהבהיר את עמדתי באשר להיבט היישומי של הדברים. אני סבורה כי ככל שהשיקולים המעשיים תומכים בהרחבת סמכותו של בית המשפט לפסוק פיצויים בהליך הפלילי על סמך אומדנה בלבד – הרי שיש מקום לתיקון חקיקתי שיגדיל את סכום הפיצוי המקסימלי. מותו של קורבן העבירה לא אמור להוביל לפריצת הסכר, ולא כל שכן בהשוואה למקרה שבו קורבן העבירה נותר חי אך פגוע מאוד. בסופו של דבר, נותרת השאלה העקרונית של פסיקת פיצויים בהיקף משמעותי ביותר ללא כל הוכחה או ביסוס עובדתי. חרף האהדה המובנת למצוקתם של נפגעי עבירה, יש קושי בסיסי בהליך משפטי נעדר תשתית עובדתית של ממש. הקושי הרגשי בהגשת תביעה אזרחית בנסיבות אלה הוא מובן, אך חשוב לפחות להדגיש כי משפחותיהם של קורבנות עבירות המתה זוכות לליווי משפטי, ואף למדנו מידיד בית המשפט כי הליווי כולל גם נקיטת הליך אזרחי נגד האדם שהורשע. יתרה מכך, הניסיון המעשי מעלה כי בחלק מהמקרים זכאים בני משפחותיהם של הקורבנות לתגמולים סטטוטוריים מכוח חוקים ספציפיים (כמתואר בפסקה 31 לחוות דעתי), נתון שיש בו כדי להקטין את החשש שיישארו ללא סיוע כספי כלל.

35. הלב יוצא אל בנותיה של המנוחה, שחייה נגדעו באבם על-ידי המערער. אין ספק שמן הראוי לפצותן על נזקיהן, ואף ברור כי כל פיצוי כספי שיקבלו לא יחליף את מקומה של אמן בחייהן. אני שותפה לעמדה זו באופן מלא. אולם, לא זו השאלה שבפנינו. השאלה שאנו נדרשים להשיב עליה היא האם נכון להפוך את ההליך הפלילי למסגרת רחבה של פסיקת פיצויים, וזאת ללא בירור של ממש של היקף הנזק שנגרם. אין מדובר במקרה הקונקרטי המונח בפנינו, אלא בשאלה של סמכות ושל קביעת המסגרת המתאימה לדיון. לא למותר לציין כי אין בכך כדי לגרוע מזכותן של המשיבות 4-2 להגיש תביעה אזרחית נגד המערער, כאמור לעיל, או מן האפשרות שיבחר האחרון להסכים עמן על פיצוי בהיקף מתאים, אף ללא הליך משפטי פורמאלי, שכן זהו המעט שבידו לעשות.

36. סוף דבר: אם תישמע דעתי, נקבל את הערעור בחלקו במובן זה שסכום הפיצוי שבו יחויב המערער כלפי המשיבות 4-2 יעמוד על 258,000 שקל – גובה התקרה הקבועה בסעיף 77 לחוק – ויחולק ביניהן בחלקים שווים.

ש ו פ ט ת

השופט א' שהם:

1. המערער הורשע, על פי הודאתו, בעבירות שיוחסו לו בכתב אישום מתוקן, שהוגש במסגרת הסדר טיעון, כדלקמן: הריגה, לפי סעיף 298 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: חוק העונשין); ושיבוש מהלכי משפט, לפי סעיף 244 לחוק העונשין. ביום 29.12.2014, נגזר דינו של המערער והושטו עליו, בין היתר, 18 שנות מאסר לריצוי בפועל החל מיום מעצרו – 24.10.2013. בנוסף, נקבע כי על המערער לפצות את שלוש בנותיה של המנוחה בסך ₪ 170,000 לכל אחת מהבנות, ובסה"כ 510,000 ש"ח.

2. בערעור שהוגש על גזר הדין, השיג המערער הן על משכו של המאסר לריצוי בפועל, והן בשאלת הפיצויים שנפסקו לבנותיה של המנוחה. לאחר ששמע את הערותינו, הודיע המערער כי הוא מסיר את ערעורו לעניין המאסר בפועל ומתמקד בשאלת הפיצויים. טענתו העיקרית של המערער הינה, כי בית משפט קמא לא היה

מוסמך לפסוק פיצויים בשיעור העולה על הסכום המירבי הקבוע בסעיף 77(א) לחוק העונשין, היינו סכום של 258,000 ₪, בעוד שבמקרה דנן נפסקו פיצויים בסכום כולל של 510,000 ₪.

3. ערעור זה מעלה לדיון סוגיה שטרם נדונה, לגופו של עניין, בבית משפט זה – ונראה כי אין מנוס מהכרעה, אשר תנחה את בתי המשפט כיצד לנהוג בסוגיה זו. יצוין, כי גם בבית משפט זה תלויים ועומדים ערעורים שההכרעה בהם בנושא הפיצויים, הושהתה בהמתנה להכרעתנו (ראו, למשל, ע"פ 7374/14 ו-ע"פ 7090/15).

4. טרם שאכנס לעובי הקורה, מן הראוי להזכיר בקצרה את עובדות כתב האישום, ככל שהן רלבנטיות לענייננו. המערער היה בן זוגה של נאוה חן ז"ל (להלן: המנוחה) במהלך כשנתיים אשר קדמו לאירועים המתוארים בכתב האישום. המנוחה היתה גרושה ואם לשלוש בנות מבעלה הקודם. במהלך הקשר הזוגי בין המערער למנוחה, הוא הצהיר בפניה כי אם לא תהיה שלו, היא לא תהיה של אף אחד. בשלהי חודש ספטמבר 2013, הודיעה המנוחה למערער כי ברצונה לסיים את הקשר עמו, והמערער לא השלים עם רצונה זה של המנוחה. ביום 21.10.2013, הצטייד המערער בסכין, נסע למקום מגוריה של המנוחה בתל מונד, החנה את רכבו במרחק של מאות מטרים מביתה של המנוחה, והמתין ברכב עד עלות השחר. למחרת, 22.10.2013, בסמוך לשעה 07:00 הלך המערער לביתה של המנוחה, אשר יצאה מהבית כדי להסיע את בתה לבית הספר. בסמוך לשעה 07:45, מששבה המנוחה לביתה, תקף אותה המערער באמצעות הסכין שהיתה ברשותו, פצע אותה בכל חלקי גופה ודקר אותה בלבה. המערער הותיר את המנוחה כשהיא מתבוססת בדמה וברח מהמקום, תוך שהוא משליך את הסכין, בכדי להעלים ראיות ולהכשיל חקירה פלילית. בשל הפגיעות הקשות, ובעיקר נעיצת הסכין בליבה, נקבע מותה של המנוחה במקום.

5. כאמור, למנוחה שלוש בנות מנישואיה הקודמים, שאחת מהן קטינה, ומתסקירי נפגע עבירה שהוגשו בעניינן עולה תמונה קשה אודות האסון והשבר שפקדו אותן עם מותה של האם, שהיתה הציר המרכזי בחייהן, והנזק הרב (הנפשי בעיקרו) שנגרם להן. עם זאת, ולמרות שהלב יוצא אל הבנות, אשר איבדו את אימן עקב מעשיו הנפשעים של המערער, השאלה העומדת לדיון היא, האם ניתן לפסוק להן פיצויים בשיעור מצטבר, העולה על הסכום המירבי הקבוע בסעיף 77(א) לחוק העונשין? אקדים תוצאה להנמקה ואציין, כי אין בידי לקבל את עמדתו של חברי, המשנה לנשיאה א' רובינשטיין, לפיה ניתן לפסוק לכל אחד ואחת מנפגעי העבירה פיצויים בגבול "תקרת הפיצוי", ואני

מצטרף לגישתה של חברתי, השופטת ד' ברק-אדז, כי בנסיבות כגון אלה יכול בית משפט קמא להעמיד את סכום הפיצויים הכולל על 258,000 ₪, לכל היותר. להלן אציג בקצרה את הטעמים שהביאוני לתוצאה זו, שמשמעה קבלת הערעור והעמדת סכום הפיצויים על 258,000 ₪, במקום 510,000 ₪ שנפסקו לבנות.

6. לצורך הפרשנות הראויה של סעיף 77(א) לחוק העונשין, מן הראוי לבחון, ראשית לכל, את לשון החוק. כפי שציינתי ברע"פ 751/15 אברג'יל נ' מדינת ישראל (9.12.2015) (להלן: עניין אברג'יל):

"כידוע, פרשנות דבר חקיקה נעשית בהתאם לתורת הפרשנות התכליתית, כאשר נקודת המוצא לפרשנותו של חוק תמצא תמיד בלשונו. בבוא בית המשפט לפרש את החוק, עליו להדרש, בראש ובראשונה, ללשונו, וליתן לה את המשמעות הברורה העולה ממנה. זאת, שכן הלשון היא הקובעת את גבולות הפרשנות" (שם, בפסקה 20).

עוד הוספתי בעניין אברג'יל כי:

"בשלב השני, ובמידה שלשון החוק מאפשרת יותר מפרשנות אחת, יבחר הפרשן את זו המגשימה באופן מיטבי את תכליתו של החוק. תכלית זו כוללת את התכלית הסובייקטיבית של החוק, כלומר את זיהוי הערכים והמטרות שהמחוקק ביקש להגשים באמצעות חקיקת החוק, ואת תכליתו האובייקטיבית, הנקבעת באמצעות הערכים והמטרות אשר הטקסט המשפטי נועד להגשים בחברה דמוקרטית מודרנית. בשלב השלישי, וככל שקיימות מספר תכליות לדבר החקיקה, יופעל שיקול הדעת השיפוטי לשם בחירת התכלית הראויה ביותר מבין התכליות האפשריות" (ראו, בהקשר זה, אהרון ברק פרשנות תכליתית במשפט עמ' 133-134 (2003); אהרון ברק פרשנות במשפט כרך שני - פרשנות החקיקה 79-81 (1992); רע"פ 11623/05 מדינת ישראל נ' איגוד הערים אזור איילון (ביעור יתושים וסילוק אשפה) (13.3.2013); רע"פ 4717/11 סגא אנטרפרייז (ישראל) (1996) בע"מ נ' מדינת ישראל - משרד התמ"ת (6.1.2013); רע"פ 3676/08 זנו נ' מדינת ישראל (27.7.2009)).

נפתח, אפוא, בלשונו של סעיף 77(א) לחוק העונשין, הקובע, תחת הכותרת "פיצוי" לאמור:

"(א) הורשע אדם, רשאי בית המשפט לחייבו, בשל כל אחת מן העבירות שהורשע בהן, לשלם לאדם שניזוק על ידי העבירה סכום שלא יעלה על 258,000 ₪ שקלים חדשים לפיצוי הנזק או הסבל שנגרם לו".

הביטוי החשוב לענייננו, ושאת משמעותו יש לפרש, הוא כמובן, "אדם שניזוק על ידי העבירה". טרם שננסה לרדת לשורשו של ביטוי זה, אייחד מספר מילים לגבי טיבו של הפיצוי, אותו ניתן לפסוק בהתאם לסעיף 77 לחוק העונשין. דומה, כי כיום אין מחלוקת כי מדובר בפיצוי בעל אופי אזרחי, למרות שהוא ניתן במסגרת הליך פלילי. נושא זה הוכרע ברע"פ 2976/01 אסף נ' מדינת ישראל, פ"ד נו(3) 418 (2002), שבו נקבע, בדעת רוב השופטים (כתוארם אז) מ' חשין ו-א' ריבלין, כנגד דעת החולקת של השופטת (כתוארה אז) מ' נאור, כי מדובר בפיצוי אזרחי, ואין עסקינן ברכיב עונשי בגזר הדין. הלכה זו אושרה בפסיקה מאוחרת יותר של בית משפט זה, ואין עליה עוד עוררין (ראו, בין היתר, ע"פ 5761/05 מג'דלאווי נ' מדינת ישראל (24.7.2006) (להלן: עניין מג'דלאווי); ע"פ 481/12 פלוני נ' מדינת ישראל (30.12.2014); ע"פ 8465/14 כרכי נ' מדינת ישראל (24.8.2015)). אותו פיצוי אזרחי נועד לשפות, בהליך מהיר ופשוט יחסית, את נפגע העבירה בגין הנזק והסבל שנגרמו לו.

עוד ניתן ללמוד מסעיף 77(א) כי מדובר בעניין שבשיקול דעת ("רשאי בית המשפט"), ובית המשפט יכול להימנע מפסיקת פיצויים או לקבוע סכום פיצויים בשיעור הנראה לו כנכון. סעיף 77(א) מאפשר לפסוק פיצויים בשיעור המירבי, בגין "כל אחת מן העבירות שהורשע בהן" הנאשם, ולעניין זה מקובלים עליי דברי חברי, המשנה לנשיאה רובינשטיין, לפיהם יש להתמקד בעבירה העיקרית, ואין מקום לפיצוי נפרד כאשר מדובר בעבירות נוספות, שהן טפלות לעבירה העיקרית. הדבר הוא, כמובן, תלוי נסיבות ואין מקום לקבוע מסמרות באופן כללי, מבלי לבחון את המקרה הקונקרטי לגופו. בענייננו, הורשע המערער בעבירה נוספת שעניינה שיבוש מהלכי משפט, וברור כי עבירה זו טפלה ומשנית לעבירת ההריגה, ולכן אינה יכולה לשמש בסיס לפיצוי נפרד.

7. נחזור, אפוא, לשאלה המרכזית והיא, האם יש לראות "אדם שניזוק על ידי העבירה", ככל נפגע עבירה, שהינו בעל עילה לתביעת פיצויים, או שמא יש לצמצם ביטוי זה לנפגע הישיר בלבד, כתוצאה מהעבירה. אכן, לשונו הפשוטה של החוק עשויה להוביל למסקנה כי "עסקינן באדם הניזוק, ואם יש יותר מאדם אחד – לכל אחד מהם" (דברי חברי, השופט רובינשטיין, בפסקה י"א לחוות דעתו). ואולם, נראה כי אין לעצור את מסענו בלשונו של החוק, ומן הראוי לנסות ולרדת לתכליתו. זאת שכן, קבלת

הפרשנות המוצעת על ידי חברי, תוביל אותנו למחזות שלטעמי המחוקק לא התכוון אליהם. יצוין, כי קל יותר להגיע למסקנתו של חברי, כאשר מדובר בעבירות המתה. זאת שכן, בעבירות אלה קורבן העבירה אינו בין החיים, ולכן תגבר הנטייה לפצות את שאריו. ואולם, התוצאה שאליה הגיע חברי אינה מייחדת עצמה לעבירות המתה דווקא, אלא שמשמעותה רחבה בהרבה. כך, למשל, ניתן להעלות על הדעת קיומם של נפגעי עבירה נוספים, פרט לנפגע הישיר, גם במקרה של עבירות מין במשפחה (כגון: הורי הנפגע הישיר, אחים ואחיות). דוגמא נוספת ניתן להביא מתחום עבירות ההצתה. במקרה של הצתת דירה אחת, האם נראה כניזוקים את כל דיירי הבית (כאשר הפיצוי המירבי יעשה במכפלות של מספר הדיירים), או שמא יינתן פיצוי אחד עד לסכום המקסימלי. וכך גם בעבירות ההמתה, נשאלת השאלה האם גלי ההדף של העבירה ייעצרו בילדים (יהא מספרם אשר יהא), או שמא ניתן לצרף גם בני זוג, הורים, אחים ואחיות, שגם הם עשויים להיות בגדר ניזוקים.

שאלה זו, לגבי זהותו של הניזוק, התעוררה בע"פ 3116/13 קבלאן נ' מדינת ישראל (15.10.2013), שם התחרות הייתה בין בעליו של אוטובוס שהוצת לבין מבטח כלי הרכב, שדרש את הפיצוי לעצמו.

8. כפי שנקבע ברע"פ 9727/05 גליקסמן נ' מדינת ישראל (8.8.2007):

"הפיצוי לפי סעיף 77 לחוק הינו פיצוי מוגבל, הכפוף לתקרה הקבועה בחוק שאין לחרוג ממנה; על כן אין הפיצוי ממצה בהכרח את הסעדים האזרחיים אשר ייתכן והנפגע זכאי להם. ולא בכדי – הפיצוי לפי סעיף 77 לחוק הינו פיצוי המותאם להליך הפלילי שבמסגרתו הוא ניתן; מדובר בפיצוי שאינו מחייב הליך של הוכחת נזק, ואשר נפסק בהתאם להתרשמותו והערכתו של בית המשפט, בדרך כלל על-פי נתונים המובאים בפניו שלא על דרך ההוכחה המקובלת בהליך האזרחי" (שם, בפסקה 21, וראו גם עניין מג'דלאווי; ע"פ 11178/04 פלוני נ' מדינת ישראל (1.9.2005).

כפי שהבהירה חברתי, השופטת ברק-ארז, המטרה היא ליתן סעד ראשוני לנפגע העבירה, שאינו ממצה בהכרח, ומדובר ב"פשרה בין שני שיקולים מנוגדים – מחד גיסא, הרצון להקל על נפגעי העבירה בקבלת פיצוי על נזקיהם, ומאידך גיסא, הכרה במגבלותיו של ההליך הפלילי כהליך שבו לא מתקיים בירור ממשי של היקף הנזק של קורבן העבירה, וממילא לא חלים עליו כל הכללים והכללים של דיני הנזיקין לפסיקת פיצויים" (פסקה 12 לחוות דעתה).

בהינתן אופיו המיוחד של הפיצוי לפי סעיף 77 לחוק העונשין, ברי כי דרך המלך צריכה להיות הגשת תביעה אזרחית, על ידי כל מי שרואה עצמו כנפגע העבירה. במסגרת זו, יהא עליו להוכיח, ככלל, קיומו של נזק, את שיעורו של הנזק, וקשר סיבתי בין מעשיו של הנאשם- הנתבע, לבין הנזק שנגרם לתובע. עוד יש לציין את המובן מאליו, כי סכום התביעה, במקרה של הגשת תביעה אזרחית, אינו מוגבל וניתן לתבוע את מלוא שיעור הנזק. עם זאת, יש להזכיר כי פרט להקלות הניתנות לתובע בהוראות חוק שונות (כמפורט בפסקה 10 לחוות דעתה של חברתי), ניתן להסתייע בהוראת סעיף 42' לפקודת הראיות [נוסח חדש], התשל"א-1971 (להלן: פקודת הראיות), כבסיס להגשת תביעה אזרחית (כמפורט בפסקה 27 לחוות דעתה). סעיף זה מאפשר להסתמך על "הממצאים והמסקנות של פסק דין חלוט במשפט פלילי, המרשיע את הנאשם...", כראיה לכאורה בהליך האזרחי. במקרה מעין זה, נדרש נפגע העבירה להוכיח קיומו של נזק ואת שיעורו, כמו גם קשר סיבתי, ואין צורך להוכיח את אחריותו של הנאשם – הנתבע, לנזק. כדוגמא ליישומו של סעיף 42' לפקודת הראיות, ראו פסק דיני בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו (ת"א 2398-06 אלום גולד נ' דור (9.8.2015), פסקאות 12-13).

9. לאור האמור, ובשים לב למטרותיו המצומצמות של סעיף 77 לחוק העונשין, הנני סבור, כמו חברתי, כי יש להגביל את סכום הפיצויים בגין ביצוע עבירה אחת, לכדי סכום מירבי של 258,000 ₪, ויהיה מספר נפגעי העבירה ככל שיהיה. אני מבקש להדגיש, כי כאשר מדובר בעבירות פליליות, שאינן בגדר עבירות המתה, פסיקת הפיצויים תעשה לנפגע הישיר בלבד, ולא לאחרים הרואים עצמם כנפגעי עבירה. כך, ישולמו הפיצויים לנפגעי תקיפה מינית; לקורבנות מעשי אלימות, איומים וסחיטה; לקורבנות מעשי שוד, גרימת נזק וגניבה; וכיוצא באלה עבירות. קשה להעלות על הדעת כי יפסקו פיצויים, במסלול מיוחד זה, לנפגעי עבירה הסובבים ומשיקים לניזוק הישיר.

אשר לעבירות ההמתה (גרימת מוות ברשלנות, הריגה ורצח), הנני סבור כי קורבן העבירה הישיר, הינו מי שמצא את מותו כתוצאה מביצוע העבירה הפלילית, ואינני סבור כי יש לזכות בפיצויים, בדרך זו, נפגעי עבירה אחרים בכפוף לזכאותם של התלויים. לפיכך, יש, לדעתי, לפסוק את סכום הפיצויים (עד לתקרה הקבועה בחוק) לעיזבונו של הקורבן. אין בכך כדי למנוע, כמובן, הגשת תביעת שארים או כל תביעה אזרחית אחרת מצד בני משפחתו של קורבן העבירה (לעניין פסיקת הפיצויים לעיזבונו ראו: אסנת אלירם "פיצויים לקרובן העבירה: הצעה לדגם חדש" מחקרי משפט יט 205,

219 (2002)). כך גם סבר חברי השופט (כתוארו אז) א' רובינשטיין בעניין מג'דלאווי, **בצינו כי** "על פי לשונו של הסעיף עצמו ('לאדם שניזוק על ידי העבירה') עיזבון הקרבן בא בכלל זה, כמו בענייננו, שהרי ניזוקו ההורים ונגרם להם סבל רב" (שם, בפסקה ח', וראו גם: אליקים רובינשטיין "פיצויים עונשיים – מבט מכס המשפט" ספר אור – קובץ מאמרים לכבודו של השופט תיאודור אור 97, 114 (2013). כן ראו: דברי השופט ס' ג'ובראן בע"פ 7033/04 יאיר נ' מדינת ישראל (11.9.2006)).

10. סוף דבר, הנני מצטרף לעמדתה של חברתי, השופטת ד' ברק-ארז, שלפיה ניתן לחייב את המערער בתשלום פיצויים בסכום מירבי של 258,000 ₪, ולא במכפלות של מספר נפגעי העבירה, כדעתו של חברי, המשנה לנשיאה א' רובינשטיין.

עמדתי היא כי דין הערעור, לעניין סכום הפיצויים, להתקבל. במקרה דנן, ובהתאם לגישתי, לפיה סכום הפיצויים צריך להגיע לעיזבון קורבן העבירה (המנוחה), אני יוצא מתוך הנחה כי המשיבות 2-4 הן יורשותיה החוקיות של המנוחה, או התלויות בה, כך שהסכום של 258,000 ₪ יחולק שווה בשווה ביניהן, כפי שהציעה חברתי.

ש ו פ ט

הוחלט ברוב דעות על פי חוות דעתה של השופטת ד' ברק-ארז אליה הצטרף השופט א' שהם, כנגד דעתו החולקת של המשנה לנשיאה השופט א' רובינשטיין.

ניתן היום, א' בסיוון התשע"ו (7.6.2016).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

המשנה-לנשיאה